

АЛОҲИДА МУХОФАЗА ЭТИЛАДИГАН ҲУДУДЛАР ЕРЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ ҲОЛАТИ

РЕЖА:

- 1.Алоҳида муҳофаз а этиладиган ҳудудлар ерларн ҳуқуқий ҳолатн тўғрисида тушунча ва ўзинг а хос ҳус ус нятларн.**
- 2.Табнати муҳофаз а қилиш мақсадларига мўлжаланган ерларн ҳуқуқий ҳолатн**
- 3.Созломлаштириш мақсадларига мўлжаланган ерларн ҳуқуқий ҳолатн**
- 4.Рекреация ва тарихий-маданий аҳамиятта молнк ерларининг ҳуқуқий ҳолатн**

Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 72-моддасида кўрсатилишича, табиатни муҳофаза қилиш мақсадларига мўлжалланган ерлар жумласига давлат кўриқхоналари, миллий ва дендрология боғлари, ботаника боғлари, заказниклар, табиат ёдгорликларига берилган ерлари киради. **Давлат кўриқхонаси** деганда, биринчидан, алоҳида илмий ёки маданий-маърифий ахамиятга эга бўлган ноёб ва қимматбаҳо ҳайвонлар ҳам да ўсимликларнинг яшаш жойи ҳисобланган оддий ёки ноёб табиий мажмуалар тушунилади. Шу нуқтаи –назардан қараганда давлат кўриқхоналарининг ер участкалари ўзида алоҳида режимдаги ердан фойдаланишни ифода этади. Иккинчидан, **давлат кўриқхоналари ўз олдида оддий ва ноёб табиий мажмуалар, ўсимлик ва ҳайвонларнинг ирсий фондларини сақлаб қолиш ва ўрганиш, табиий жараёнлар ва ҳодисалар ўзгариши устидан мониторинг ўтказиш мақсадини амалга ошириш учун ажратилган ер участкасидаги табиатни муҳофаза этувчи илмий тадқиқот муассасасидир.**

Ўсимлик ва хайвонот дунёсини муҳофаза қилиш, уларнинг нодир ва тугаб бораётган турларини сақлаб қолиш ва кўпайтиришда давлат қўриқхоналарининг роли алоҳида аҳамиятга эга. Мамлакатимизда алоҳида қўриқланадиган ўн битта табиий-ҳудудий объект, шу жумладан 9 та қўриқхона: Чатқол тоғ-ўрмон, Пайғамбаророл, Қизилқум, Бодай тўқай, Нурата, Зарафшон, Хисор, Варданзи, Кўҳитангтоғ, Китоб қўриқхоналаридир.

Давлат қўриқхонаси ерлари ҳуқуқий ҳолатидаги **ўзига хос асосий хусусият** ушбу ерларнинг тўлалигича хўжалик оборотидан олиб қўйилганлиги ҳисобланади. Давлат қўриқхонасининг ўзи ҳам табиий ресурсларни ишлатиш, табиатнинг табиий ҳолатини бузувчи, ўз олдига қўйилган вазифаларни бажаришдан бошқа ҳаракатларни содир қилиш ҳуқуқига эга эмаслар.

Худудларни давлат қуриқхонаси део эълон қилиш, мухофаза зоналари ўрнатиш ва ҳуқуқий режимини белгилаш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан амалга оширилади. Давлат буюртма қуриқхоналари (заказниклар) деганда табиий мажмуаларни ёки уларнинг айрим бўлақларини асраш, кўчайтириш ва тиклаш мақсадида зарур муддатга ажратиб бериладиган худудлар (акваторийлар) тушунилади. Заказниклар алоҳида қимматга эга бўлган табиий ландшафтлар ва мажмуаларни асраш ва тиклаш учун мўлжалланган яхлит; қимматли, нодир ва йўқолиб бораётган ўсимликлар ва жониворлар турларини асраб қолиш ва тиклаш учун мўлжалланган биологик; жонсиз табиатнинг қимматли объектлари ва мажмуаларини асраб қолиш учун мўлжалланган гидрологик (ботқоқ, кўл, дарё); табиат яратган нодир ва ноёб рельеф шаклларини асраб қолиш учун мўлжалланган геоморфологик; нодир геологик ва минералогик хосилалар ва тузилмаларни асраб қолиш учун мўлжалланган геологик ва минералогик заказникларга бўлинади.

Заказниклар давлат қўриқхоналарга нисбатан ҳуқуқий режими бир мунча юмшоқроқ бўлган муҳофаза ҳудудларининг бир туридир. Бу ерда бутун табиий мажмуа муҳофаза этилмасдан, фақат унинг айрим эълементларигина, яъни баъзи ҳайвон турлари, балиқ урчиш жойлари, ландшафт, ноёб ўсимликлар, сув объектлари ва бошқалар муҳофаза этилади. Заказниклар ерлари ҳуқуқий ҳолатидаги яна бир ўзига хос томони шундаки, бу тоифа ерлар муддатсиз, узоқ муддатли (5 йилдан ортиқ), қисқа муддатли (5 йилдан кам муддатга) фойдаланишга берилади.

Табиатни муҳофаза қилиш мақсадларига мўлжалланган ерлар турларидан муҳофаза қилиш мақсадларига мўлжалланган ерлар турларидан бири табиат ёдгорликлари ерларидир. Табиат ёдгорликлари деганда экологик, илмий, эстетик, маданий жihatдан ноёб, ўрнини тўлдириб бўлмас, қимматли, келиб чиқиши табиий бўлган объектлар тушунилади. Табиат объектларини табиат ёдгорлиги деб давлат ҳокимиятининг маҳаллий органлари эълон қилади ва улар давлат муҳофазасида бўлади. Мамлакатимиз ҳудудида 400 дан ортиқ табиат ёдгорлиги ҳисобга олинган. Уларни уч турга бўлиш мумкин

- а) археологик – карст рельефи шакллари, ғорлар, унгурлар;
- б) ботаник – айрим табиат бурчаклари, ноёб ўсимлик турлари, дендрарийлар, айрим катта ёшли дарахтлар;
- в) геологик, гидрологик, географик – ноёб геологик очилмалар, нодир бўлоқлар, шаршаралар, қоялар ва ҳакозо.

Табиат ёдгорликлари ерларидан хўжалик мақсадларида фойдаланиш ман қилинади.

Давлат табиат ёдгорлиги ер эгалари ва ердан фойдаланувчилардан ер участкаларини олиб қўйилмасдан туриб ҳам ташқил этилиши (эълон қилиниши) мумкин. Бундай холларда табиат ёдгорлигини муҳофаза этиш мажбуриятлари шу ёдгорлик қайси корхона, муассаса, ташқилот ҳудудида бўлса, уша корхона, муассаса, ташқилот зиммасига юклатилади. Табиат ёдгорлиги жойлашган ер участкаси табиат ёдгорлиги муҳофазасини таъминлаш мақсадида ер эгаси ёки ердан фойдаланувчидан олиб қўйилиши ҳам мумкин. Ўзбекистон Республикаси Ер кодексида белгиланишича, давлат қўриқхоналари, миллий ва дендрология боғлари, ботаника боғлари, заказниклар, табиат ёдгорликлари режимини таъминлаш учун муҳофаза зоналари таъсис этилиб, ушбу зона ерларида уларнинг режимига риоя этилишини таъминлашга зарарли таъсир этадиган фаолият тақиқлаб қўйилади.